

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Józef Błachnio
(1912-1968)

Rok XV: 2017

Nr 38 (535)

Data odczytu: 29.11.2017 r.

Data wydania: 29.11.2017 r.

=====

1083. spotkanie

Małgorzata Kurzyńska

Śladami archeologicznymi Józefa Błachnio

27 listopada (1968) minęła kolejna rocznica śmierci Józefa Błachnio, pierwszego powojennego kierownika Muzeum Miejskiego w Grudziądzu, historyka, regionalisty. Jego rozliczne zainteresowania, w tym archeologiczne, przyniosły wiele interesujących odkryć.

Ks. dr Władysław Łęga w 1950 r. w publikacji „Grudziądz, dzieje i kultura” tak opisał jego osobę – *zaznaczyć tu pragnę, że wielką zasługę przy reorganizacji Muzeum po wojnie ma obecny kustosz Józef Błachnio, który nie szczędził zabiegów, aby zbiory uporządkować oraz pomnożyć nowymi okazami* (1950, s. 66).

Adam Wolnikowski opisując jego biogram już po tragicznej śmierci stwierdził – *należy też podkreślić poważny wkład J. Błachnio do badań terenowych. Dla ich przeprowadzenia docierał rowerem do osad wiejskich słabo zaludnionych, lecz charakteryzującymi się zabytkami sztuki ludowej. Jego penetracje okolic Grudziądza uwieńczyły znaczne osiągnięcia z zakresu kultury ludowej i archeologii* (A. Wolnikowski 1970, s. 602).

Z jego wędrówek pozostały nie tylko opisy, ale także zabytki archeologiczne. Do najciekawszych możemy zaliczyć te pozyskane z Parsk, gm. Grudziądz, Ostrowitego, gm. Brzuze, Starej Rudy, gm. Radzyń Chelmiński oraz Wabcza, gm. Stolno.

Parski, gm. Grudziądz.

J. Błachnio swoje wędrówki archeologiczne rozpoczął już w 1945 r., od Parsk. Świadczy o tym jeden z jego wpisów w Księdze i Inwentarzowej zbiorów archeologicznych, do której wpisał przęślik pozyskany z okolic bunkra z 1939 r. Przęślik nie leżał tutaj przypadkowo, pochodził z cmentarzyska, jednak

wówczas nie zwrócono na to uwagi. Niwelacja w 1955. pagórka, usytuowanego niedaleko bunkra, ujawniła wraz z wywozonym piaskiem – fragmenty dawnych naczyń, pochodzących ze zniszczonych grobów. Piasek z pagórka posłużył do budowy wałów przy rzece Osie. J. Błachnio wielokrotnie wracał w to miejsce, zbierał fragmenty ceramiki, nawet całe naczynia, jemu też zawdzięczamy opis tego miejsca (J. Błachnio 1961, s. 199-200). Zgodnie z jego relacją na pagórku o średnicy 100 m koparka zniszczyła *liczne popielnice obsypane resztkami stосу oraz jeden grób skrzynkowy z popielnicami*, usytuowany *niemal na skraju pagórka*; groby zalegać miały na głębokości 30–40 cm. Grób został splądrowany przez robotników, a następnie z piaskiem wywieziony na wał. Na miejscu pozostały tylko płyty grobu skrzynkowego. Pagórek znajdował się na lewym brzegu Osy, ok. 1 km na zachód od grodziska w Mokrem i ok. 1,5 km od ujścia Osy do Wisły, przy granicy Parsk i Nowej Wsi. Materiały te J. Błachnio łączył z osadą kultury łużyckiej leżącą na prawym brzegu Osy, w miejscowości Mokre i IV i V okresem epoki brązu. Analiza tych materiałów pozwoliła obecnie stwierdzić, iż są to wyłącznie fragmenty ceramiki z okresu wpływów rzymskich, wśród których można zrekonstruować kilka naczyń, tj. misy, dzban oraz fragmenty malej miseczki. Nie były to pierwsze odkrycia w tej miejscowości, bowiem już na początku XX wieku odkryto dwa groby popielnicowe, jeden w 1900 r., a drugi w 1913 r. Odkrycia te szerzej opisał ks. dr Władysław Łęga (1930, s. 217-220). W grobie z 1900 r. na polu Reinholda odkryto urnę z spopielałymi kośćmi,

zapinką i szklanym kamieniem do gry z białego szkła o płaskiej podstawie. Zabytki złożono do Muzeum Miejskiego w Grudziądzu, niestety wszystkie zaginęły w czasie wojny. Kolejne odkrycie miało miejsce w 1913 r. na polu Hippięgo. Odkryto wówczas popielnicę z kośćmi, wazę – niestety i to naczynie zaginęło. Prawdopodobnie przed 1940 r. miało miejsce następne odkrycie z okresu rzymskiego w tej miejscowości, tak wynika z niemieckiego czasopisma *Gothiskandza*, w którym wymienia się cztery naczynia z okresu rzymskiego oraz dwuelementową sprzączkę do pasa z brązu i okruchy z brązu i żelaza. Przedmioty te były również w Muzeum Miejskim w Grudziądzu. Niestety nie zachowały się przedwojenne księgi inwentarzowe, a więc nie możemy zweryfikować tych informacji. Natomiast informacje, które przekazał J. Błachnio, zostały czytelnie opisane w inwentarzu – *znalezione podczas kopania wzgórz położonego nad brzegiem doliny Osy w 1955 r. znalazł J. Błachnio 15 VI; Góra piaskowa powyżej doliny Osy – opodal starego bunkra z 1939 r.*, stanowią obecnie bardzo cenne źródło, pozwalające zlokalizować stanowisko. Odkrycia te przyczyniły się do kolejnych badań, przeprowadzonych w 1968 r. z inicjatywy R. Boguwołskiego z Muzeum w Grudziądzu. Z opisu badań dowiadujemy się, iż prace prowadzono w pobliżu gospodarstwa Józefa Rutkowskiego. Wg relacji syna Lucjana Rutkowskiego, jego ojciec przybył tutaj w 1948 r., wcześniej właścicielami gospodarstwa była rodzina niemiecka.

Ostrowite, gm. Brzuze, pow. rypiński.

Kolejne ważne stanowisko, które zawdzięczamy J. Błachnio leży prawie 100 km od Grudziądza – w Ostrowitem, w powiecie rypińskim. W 1948 r. uczeń VII klasy Szkoły Podstawowej Zygmunt Woźniak wysłał list do Muzeum Miejskiego w Grudziądzu, w którym napisał o niszczeniu cmentarzyska usytuowanego na terenie żwirowni. Piasek ze żwirowni wykorzystywano do budowy lokalnych dróg. W ślad za tą informacją J. Błachnio wybrał się do Ostrowitego i odsłonił jeden grób popielnicowy z pięcioma naczyniami, prześlikiem, fragmentami zapinki i grzebienia. Od Z. Woźniaka dostał 3 całe zapinki. O swoim odkryciu poinformował Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu. W wyniku jego interwencji zaprzestano eksploatacji żwiru. Nigdzie nie pojawiła się informacja o tym, że cmentarzysko zlokalizował J. Błachnio, całe znalezisko traktowane jako luźne. Cmentarzysko w Ostrowitem zaistniało w literaturze w publikacji K. Hahuly poświęconej kulturze wielbarskiej na ziemi dobrzyńskiej w 1988 r. Na podstawie zapinki z brązu oraz fragmentu grzebienia trójwarstwowego z poroża ustalono chronologię cmentarzyska na przełom II i III w. n.e. Zabytki uznano za zaginione. Notatka z 1948 r. znaleziona w archiwum Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu oraz publikacja w 2016 r. (H. Błachnio, W. Błachnio 2016) szkicu grobu popielnicowego znalezionego w 1948 r. wraz z jego opisem pozwoliła bardzo szczegółowo odtworzyć historię tego odkrycia, zidentyfikować wyposażenie jednego grobu popielnicowego oraz pozyskać informację o luźnych zabytkach zebranych z powierzchni zniszczonego stanowiska. Autorka artykułu udała się do Ostrowitego i zlokalizowała miejsce dawnego cmentarzyska, żwirownię, należącą

do rodziny Władysława Suchowicza. Z. Woźniak widział ze swoich okien niszczo-
ną żwirownię, a W. Suchowicz był jego kolegą z lat szkolnych.

Wabcz, gm. Stolno.

Wabcz, miejscowość zlokalizowana w pow. chełmiński, w woj. kujawsko-
pomorskim funkcjonuje w literaturze jako miejsce, w której znaleziono przypadko-
wo dwie monety z okresu rzymskiego: denar Tytusa (71-79-81) i denar Wespazjana
(69-79). Miejscowość ta znana jest w literaturze archeologicznej przede wszystkim
z odkryć XIX-wiecznych, grobów kultury pomorskiej. Po raz pierwszy informację
tę opublikował G. Ossowski, następnie A. Lissauer (czołowi badacze z drugiej po-
łowy XIX w.). Autorzy przekazali lakoniczne informacje o odkryciu grobów
skrzynkowych, z których popielnice trafiły do zbiorów muzeów Towarzystwa Nau-
kowego w Toruniu i Towarzystwa Przyjaciół w Poznaniu. Kolejne dwa odkrycia
miały miejsce w 1912 r. Część tych odkryć trafiła do zbiorów grudziądzkiego mu-
zeum, bowiem niektóre zabytki zachowały się na tabliczkach tekturowych (na od-
wrocie tabliczek zachowały się inicjały J. Błachnio). W okresie powojennym do-
chodziło do kolejnych odkryć oraz amatorskich poszukiwań na terenie samej miej-
scowości oraz na gruntach należących już do PGR-u, który przejął ziemie należące
do majątku Wabcz. W 1955 r. na terenie majątku Wabcz, J. Błachnio znalazł kol-
czyki żelazne i ozdoby z brązu, kultury pomorskiej. Zabytki te zostały zapisane
w inwentarzu muzealnym z adnotacją, iż zostały *znalezione na terenie zaoranim, praw-
dopodobnie cmentarzysku*. W trakcie prospekcji terenowej autorki na terenie miejsco-
wości Wabcz, rozmów z obecnym właścicielem sprywatyzowanego PGR-u, p. Wi-
chlińskim nie uzyskano żadnych informacji odnoszących się do odkryć J. Błachnio
w 1955 r., natomiast w pamięci pozostały odkrycia z lat 60. i 70. XX w. w Łyńcu
(grunty dawnego majątku Wabcz, a w okresie powojennym PGR-u).

Stara Ruda, gm. Radzyń Chełmiński.

3 sierpnia 1961 r., społeczny opiekun zabytków z Radzyna Chełmińskiego
Ziemowit Maślanka powiadomił Muzeum o odkryciu grobu skrzynkowego, kultury
pomorskiej w Starej Rudzie. W ślad za tym zgłoszeniem do Starej Rudy udał się
J. Błachnio (7 sierpnia 1961 r.). Grób odkryto na podmokłym terenie tzw. „Babia
Góra”, na polu Jana Sołtysa. Wewnątrz skrzyni zbudowanej z 15 dużych płaskich
kamieni, długości 3 m, szerokości 0,75 m natrafiono prawdopodobnie na 24 urny
oraz kilka mniejszych naczyń przystawek. Niestety część naczyń rozsypała się już
w trakcie odkrycia, część w trakcie wyjmowania z grobu. Obecnie zachowało się
z 10 naczyń. We wnętrzu popielnic oprócz przepalonych kości natrafiono na ele-
menty biżuterii, fragmenty paciorków i kolczyków. Nie jest to pierwsze odkrycie
w tej miejscowości, bowiem w XIX wieku doszło do odkrycia równie bogatego
grobu z 15 urnami. Wyposażenie grobu odkrytego w 1961 r. nie doczekało się
opracowania, jednak Stara Ruda dzięki J. Błachnio znalazła się na archeologicznej
mapie w powiecie grudziądzkim.

Zaprezentowane tutaj odkrycia z udziałem J. Błachnio nie są jedynymi. Z jego artykułu w Roczniku Grudziądzkim (1961b) wynika, że interesował się grodziskami w Mokrem i Grabowcu, jeździł do Świecia n. Osą i do Bobrowa na terenie gminy Brodnica, jednak odkrycia w Parskach, Ostrowitem, Wabczu i Starej Rudzie mają dla nas największe znaczenie.

Józef Błachnio (1912-1968)

Artukul J. Błachnio Od denara do złotego.
Co prezentują gablotki muzeum grudziądzkiego, IKP VIII 1946.

Literatura:

J. Błachnio

1961a, Najnowsze odkrycia archeologiczne, Informator Muzeum w Grudziądzu, 1961, R. 2, s. 6.

1961b, Nowe stanowiska kultury lużyckiej i wczesno pomorskiej w powiecie grudziądzkim, Rocznik Grudziądzki, R. 2, s. 197-200.

H. Błachnio, W. Błachnio, Józef Błachnio. Z kart historii Grudziądzka i Regionu, Grudziądz 2016.

K. Hahula, Kultura wielbarska na ziemi dobrzyńskiej, w: A. Kokowski (red.), Kultura wielbarska w okresie rzymskim, Lublin 1988, s. 86-102.

Ks. Wł. Łęga, *Dwa groby ciałopalne z okresu rzymskiego odkryte w Parsku w pow. grudziądzkim*, „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu” VIII/7, Toruń 1930, s. 217-220.

Grudziądz, dzieje i kultura z ilustracjami, Grudziądz 1950.

A. Wolnikowski, Józef Błachnio (21 VIII 1912-27 XI 1968), Rocznik Grudziądzki, R. V-VI, Grudziądz 1970, s. 601-607.

Notatki

Notatki

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.